

Kari Huuskonen

Moniarvoinen museokenttä on kansakunnan etu

Museoiden roolista kansakunnan muistina on keskusteltu paljon. Keskustelua on herättänyt erityisesti se, voidaanko ihmisten muistia ylipäänsä ulkoistaa museoille asettumatta yleisön yläpuolelle, kuten Suomen kansallismuseon nykyinen ylijohtaja Elina Anttila pohti kysymystä muutama vuosi sitten museoviraston blogissa 7.5.2013. Kirjoituksessaan Anttila rinnasti muistin ulkoistamisen naapurin perhealbumin katseluun kysyen edelleen, voiko sen varaan identiteettiään perustaa?

Kysymys ihmisten muistin ulkoistamisesta museoille on hyvä, ja siitä lienee syytä käydä aika ajoin laajempaa keskustelua. Naapurin perhealbumin selaileminen voi kieltämättä tuoda vierauden tunteen, ellei sieltä sattumalta löydy kuvia yhteisistä pihatalkoista tai pikkujouluista. Naapurille itsellensä albumi kuitenkin toimii perheen ja suvun historiallisena muistina, joka ilmentää samalla koko kansakunnan kertomusta yhden perheen ja suvun näkökulmasta.

Myös pieniä paikallis- ja erikoismuseoita on houkuttelevaa verrata eräänlaisiksi kansakunnan perhealbumeiksi. Niihin on koottu esineitä ja aineistoja erilaisilta osakulttuurin alueilta, ja ne toimivat samalla tavoin historiallisena muistina museoiden tausta- ja omistajayhteisöille kuin perhealbumit perhe- ja sukuyhteisöillekin. Valtaosa maamme paikallis- ja erikoismuseoista on nimittäin perustettu yksityisen harrastuksen pohjalta, ja niiden omistajayhteisönä on yleensä jokin kotiseutu- tai museoyhdistys, säätiö tai muu oikeustoimikelpoinen taho. Yhdessä valtiollisten ja maakunnallisten museoiden kanssa ne muodostavat moniarvoisen museokentän, joka on arvo itsessään.

Ei ole minkään kansakunnan etu, että yhteinen kansallinen muisti taltioitaisiin vain johonkin yhteen museoon tai arkistoon. Puhumattakaan siitä, että ne saisivat yksin päättää ja valikoida, mikä osa historiasta on arvokasta säilyttää tai millaista menneisyyden tulkintaa maailmasta on tarkoituksenmukaista tuottaa. George Orwellin klassikkoteos 1984 on siitä hyvä ja varoittava esimerkki. "Se joka hallitsee historiaa, hallitsee tulevaisuutta", on ehkä tunnetuimpia lainauksia kyseisestä teoksesta. Harva muistaa, että lausepari jatkuu toisellakin väittämällä: "Se, joka hallitsee nykyisyyttä, hallitsee historiaa". Moniarvoisen museokentän kannalta tämä väittämä on ehkä jopa edellistä tärkeämpi. Sen voisi jokainen museo- ja arkistoalan toimija kirjoittaa itsellensä huoneentauluksi. Erityisesti taloudellisesti vaikeina niukkuuden aikoina museoiden ja päättäjien on syytä olla hereillä. On lyhytnäköistä luovuttaa kansakunnan perhealbumit vain niiden instituutioiden haltuun, joilla on käytettävissään parhaat taloudelliset resurssit.

Opetusministeriön vuosittain jakamat harkinnanvaraiset valtionavustukset ovat monille pienille museoille elintärkeitä. Pienillä museoilla kun on usein ongelmana se, ettei budjetti riitä kuin seiniin ja ehkä yhden työntekijän palkkakuluihin. Varsinaisiin toiminnallisiin menoihin, kuten kokoelmien digitoimiseen, täytyy etsiä rahoitusta muualta.

Yhteiskunnan digitalisoituminen tarjoaa museoille ja arkistoille suuria mahdollisuuksia keventää omaa kustannusrakennetta, monipuolistaa näyttelytarjontaa ja tarjota museoelämyksiä uusille yleisöryhmille erilaisten mobiilisovellusten kautta. Samalla kaiken tämän innostuksen keskellä täytyy kysyä, olemmeko pohtineet riittävästi kaikkia niitä riskejä, joita digitalisaatioon liittyy? Erityisesti pienten, lähes talkoovoimin ylläpidettyjen museoiden tietotekninen varustus ja osaamisen taso saattavat laahata niin jäljessä kehityksestä, että lienee ajan kysymys, kenen digitoidut aineistot katoavat sähköisestä kokoelmanhallintajärjestelmästä ensimmäisenä bittitaivaaseen. Toinen kauhuskenaario on se, että jokin ulkopuolinen taho tai toimija murtautuu huonosti tietoturvaluuihin koneisiin tai palvelimiin ja tekee sähköisille tallenteille mitä haluaa. Tästä on enää lyhyt askel orwellilaisten uhkakuvien toteutumiselle.

Kyse ei siis ole aivan pienestä kansallisesta ja globaalista ongelmasta, josta myös museoviraston digitointipäällikkö Nina Repo oli huolissaan omassa blogikirjoituksessaan 14.4.2014. Kun sähköistä kokoelmahallintatyötä tekevät museoissa pääasiassa määräaikaiset digitoijat, jotka vievät työsuhteen tai projektin loputtua teknisen osaamisen ja tietotaidon mukanaan, on aikapommi viritetty. Se voi hyvinkin laueta siinä vaiheessa, kun tietokoneet, ohjelmistosovellukset ja lisenssit täytyy uusua. Ratkaisu ei kuitenkaan ole se, että palaamme takaisin papyruskääröihin ja arkistomme kansakunnan muistin saviruukkuihin. Digitalisaatio tarjoaa paljon potentiaalisia mahdollisuuksia monille pienille museoille, kunhan vain huolehdimme talouskurimuksenkin keskellä siitä, että tietotekninen osaaminen pysyy museoissa.

Kirjoittaja on Näkövammaismuseon tutkija ja amanuenssi.